

Somalian historia

osa I

Ennen vuotta 1960

Vanhin historia

Vanhimmat Somalian niemimaata kuvailevat kirjoitukset ovat 3. ja 2. vuosituhannelta eKr. ja niissä niemimaan pohjoisosa tunnetaan nimellä Punt, joka oli Egyptin faraoiden maustemaa. Suitsukkeet pitivät paikkansa tuon maailmankolkan tärkeänä vientituotteena vielä pitkälle 1800-luvulle.

Perinteinen elinkeino kautta somalien historian on ollut paimentolaisuus, vaikkakin jokilaaksoissa on viljelty durraa, hirssiä, seesamia ja hedelmiä. Viljelykelpoinen maa on kuitenkin pieni ja osa viljelijöistä on puolipaimentolaisia, jotka siirtyvät laiduntamaan karjaa kuivempina vuosina. Esihistoria on pitkä ja antropologinen näkökulma viittaa siihen, että tuota pitkää ja enimmäkseen tuntematonta historiaa on värittänyt kamppailu laitumesta ja selviytymisestä karulla punaisella maalla, ja päättymätön vaellus karjan mukana.¹ Tätä muinaisuutta puoltavat ankara maantiede ja somalikulttuuri, jota leimaa karjan arvostaminen ja kamppailu kuivuutta ja muukalaisia vastaan. Raudan leviämisen jälkeen suurin muutos lienee ollut islamin omaksuminen.

Islam levisi Somaliaan kahta tietä. Ensinnäkin Intian valtameren kauppa oli arabialaisten kauppiaiden varassa, jolloin islamin vaikutteet saapuivat Benaadirin rannikon kauppapaikoille ja sinne syntyviin kaupunkeihin. Toinen voimakas keskus oli sisämaassa nykyisen Etiopian alueelta Shoasta Zeilan kaupunkiin yltävällä alueella. Tällä alueella oli lukuisia kilpailevia sulttaanaatteja, joiden keskinäisessä valtakamppailussa hegemonia kulki vuosisatojen myötä vääjäämättä itään, kauemmaksi kasvavan Abessinian rajoilta ja samalla syvemmäs somalien asuttamille maille.² Zeilan kaupunki nykyisen Somalian pohjoisosassa kasvoi arabien rakentamana kaupunkivaltioksi, Adalin sulttaanaatiksi. 700-luvulla islamin vaikutus Somalian niemimaalla oli huomattava.³ Adal sai jo keskiajan aikana jäljittelijöitä, pienempiä sulttaanaatteja, joita syntyi kauppapaikoille. Nämä sulttaanaatit olivat kuitenkin lähinnä kaupunkivaltioita, joiden painoarvo ei ulottunut juurikaan kaupungin muureja kauemmaksi. Ne olivat kuitenkin kauppapaikkoja, jonne paimentolaiset kerääntyivät myymään karjaa ja suitsukepuuta ja niiden kautta islamilainen kulttuuri tarttui paimentolaisiin. Vuosisatojen kuluessa nuo arabialaiset kaupungit somalialaistuivat

¹ Cassanelli 1982: 9.

² Cerulli 580-581, 584. Hegemoniset sulttaanaatit olivat varhaisimmasta uusimpaan ja lännestä itään Damut, Shoa, Ifat ja Adal.

³ Laitin & Samatar 44.

omaksuen somaleilta kielen, kulttuurin ja identiteetin, mutta säilyttivät islamilaisen uskontonsa, josta tuli myös ympäröivän puoliaavikon uskonto. 950-luvulle mennessä Mogadishun kauppakaupunki oli syntynyt Tyynenmeren rannikolle kaupan keskuksiksi.⁴

Ensimmäiset kirjalliset maininnat somaleista ovat 1400 luvun alusta etiopialaisissa aikakirjoissa, jotka kertovat Etiopian kuninkaan taisteluista näitä vääräuskoisia vastaan.⁵ Maininnat osuvat poliittiseen murrokseen, jossa Abessinian valtio voimistuu ja heikentää arabiperäisten sulttaanaattien voimaa Afrikan sarvessa. Kirjallisia mainintoja Hawiyyan somaliklaanista on kuitenkin jo 1000- ja 1100-luvun vaihteesta, jolloin klaanijärjestelmä on jo kehittynyt maahan.⁶ Somalit olivat noina vuosisatoina ekspansiivista väestöä, joka vähitellen kasvoi ja valloitti uusia laidunmaita. Kaivoista ja laidunoikeuksista käytiin taisteluja ja klaanien ja uskonnon mobilisoimina somalit työnsivät naapurikansoja, ennen muuta oromoja kauemmas etelään ja länteen.⁷ Oromot olivat tavoiltaan ja kulttuuriltaan hyvin somalien kaltaisia ja samoin varustautuneita, mutta pitkällisissä klaanisodissa somalit jäivät voitolle ylivoimansa turvin.⁸

Arabijohtoiset sulttaanaatit kävivät Ifatin sulttaanin johdolla 1500-luvun alkupuolella suuria taisteluja Abessiniaa vastaan Afrikan sarven hallinnasta. Alkuvaiheessa muslimivaltiot somaliliittolaisineen olivat niskan päällä ja imaami Ahmad Ibrahim Alghazin eli somalialaisittain Axmad Gurien johdolla Abyssinia valloitettiin muutamaksi vuodeksi. Osmanivaltakunta tuki Ifatin sulttaanaattia ja Portugali Abessiniaa. Sotaonnei kääntyi ja Abessinian kuningas Galawdewoksen aikana sulttaanaattien liitto hajosi. Ifat tuhoutui ja Adalin sulttaanaatti siirsi hallintonsa kauemmas Abessiniasta ja somaleista Danakilin keitaalle.⁹ Somaliensauttaman alueen pohjois- ja länsiosien kaupungit rapistuivat ja paimentolaiset jatkoivat elämäänsä ilman ulkopuolista hallintoa, sillä vaikka Abessinia oli onnistunut voittamaan kilpailevat sulttaanaatit, se ei kuitenkaan kyennyt hallitsemaan somaleja.

Tuossa sodassa osapuolet olivat saaneet merkittävää tukea ulkopuolisilta suurvalloilta, jotka tulivat alueelle hakemaan palkintojaan. 1500-luvulla turkkilaiset ja portugalilaiset alkoivat hallita alueen merikauppaa. Turkkilaiset liittivät Zeilan ja Berberan kaupungit Osmanivaltakuntaan ja asettivat näihin eteläisiin ”siirtomaihinsa” kuvernöörit.¹⁰ Benaadirin rannikolle syntyi uusia sulttaanaatteja, joiden hallinto oli kuitenkin arabialaisperäinen. Näistä suureksi ja voimakkaaksi

⁴ Lewis 21.

⁵ Lewis 25. Abessinian kuningas Yeshaq (1414-29) voitti sodassa Ifatin sulttaanin Sa'd ad-Dinin. Ifatin sulttaanin liittolaisina mainitaan Somalit.

⁶ Cassanelli 1982: 16.

⁷ Cassanelli 1982: 29.

⁸ Lewis 32. Myös Oromot ovat muslimeja. Somalit käyttivät taistellessaan myös ratsuväkeä, mitä oromot eivät tehneet ja luultavasti tämä auttoi somaleita valloittamaan alueita naapureiltaan.

⁹ Lewis 27, Somalia Tiedotuslehti 8/94 s.22. Aussan keidas Danakilissa sijaitsee nykyisessä Eritreassa.

¹⁰ Lewis 33.

kasvoi Ajuraanin sulttaanaatti, joka hallitsi eteläistä Benaadiria 1500-luvulla. Ajuraanin sulttaanaatti oli aikansa mahtivaltakunta. Se rajoittui idässä mereen, lännessä ja etelässä Jubaan ja pohjoisessa Qallaafon korkeudelle Shabellen rannalla.¹¹ Muodostunut alue on yhtä suuri kuin Itävalta ja Unkari yhteensä. Ajuraanit hallitsivat ainakin kolmeatoista klaania ja alueen väkiluku lienee lähennellyt sataatuhatta. Ajuraanin sulttaanaatti kaatui 1600-luvun ensimmäisellä neljänneksellä pitkäaikaiseen sisällissotaan kun sulttaanaatin alaiset klaanit alkoivat kapinoida kaivoista syntyneiden riitojen seurauksena. Darandoolle-klaanin voitettua Ajuraanit suuressa taistelussa sulttaanaatti menetti lukuisia tärkeitä vasallejaan vastapuolelle ja lopulta henkiinjääneet Ajuraan-klaanin jäsenet pakenivat Shabellen yläjuoksulle ja nykyisen Kenian pohjoisosiin.¹²

1700-luvulla poliittinen painopiste oli enemmän koillisessa, jolloin sulttaanaateista mahtavin oli Majerteen sulttaanaatti, joka keskittyi Majerteen klaanin ympärille. Toisin kuin useimmat muut sulttaanaatit, Majerteen ei perustunut arabiveriseen yläluokkaan, vaan se oli kokonaan somalien johtama.

Kaupankäynti oli edelleen keskittynyt pieniin ja alati väkiluvultaan muuttuviin kaupunkeihin, joista valtaosa sijaitsi Intian valtameren rannikolla ja muutamat sisämaassa karavaanireittien risteyskohdissa. Näissä paimentolaiset vaihtoivat eläimiä, vuotia, nahkoja ja suitsuketta riisiin, teehen, kahviin, vaatteisiin ja koruihin, sekä myöhemmin tupakkaan ja tuliaseisiin.¹³

Zansibarin sulttaanaatti sai Benaadirin rannikon hallittavakseen 1866 ja vaikka somalit kapinoivatkin useasti Zansibarin valtaa vastaan ja piirittivät monta kertaa Zansibarilaiset varuskunnat linnoituksiinsa, Zansibarin joukot ja muodollinen valta-asema säilyi rannikolla vuoteen 1892.

1830-1840-luvuilla eteläisen Somalian historiassa tapahtui poikkeuksellinen uskonnollinen kuohunta ja yritys rakentaa maahan teokraattista keskusvaltaa. Tätä liikehdintää kutsutaan Baardheere-liikkeeksi sen kaupungin mukaan, jota liike piti keskuksenaan. Baardheere-liike syntyi vuonna 1819 samannimisessä kaupungissa. Liikkeen perusti sheikki Ibrahim Xassan Jeberow, joka pyrki levittämään Mekassa samaansa reformistista oppia kotimaakunnassaan Somaliassa. Cassanellin mukaan Baardheere edusti wahhabi-ideologian somalialaista muotoa.¹⁴ Liike vastusti tupakointia ja norsunluukauppaa, sekä halusi rajoittaa tanssimista ja sukupuolista

¹¹ Cassanelli 1982: 90-91. Ajuraan tulee ehkä arabian sanasta *ajara*, verottaa.

¹² Cassanelli 1982: 92-93. Vrt myös Aman 20. Amanin isoäiti kertoo kokemuksistaan ja perinteestä, miten klaanien välisissä taisteluissa syntyi leskiä ja orpoja, joiden miesten ja sukulaisten kuoltua oli lähdettävä matkaan (sillä leopardit ja hyeenat tulivat syömään kaatuneita) ja kuljettava kunnes löytäisivät aviomiehen, joka huolehtisi heistä.

¹³ Cassanelli 1982: 47.

¹⁴ Cassanelli 1982: 137. Baardheeren kaupunki sijaitsi Juba-joen itärannalla suunnilleen Mogadishun leveysasteella.

kanssakäymistä. 1830-luvulla Baardheere jyrkensi toimintaansa uusien johtajiensa myötä fundamentalistisemmaksi ja sotilaallisemmaksi.¹⁵

Lopulta Baardheere käynnisti pyhän sodan, jihadin, maallistuneita naapureitaan vastaan ja yritti pakottaa kaikki klaanit uskonnollisempaan elämään. Alkuvuosina liike oli menestyksekkäs (1836-40), mutta sitten se sai vastavoimakseen Geledin klaanin, joka keräsi ympärilleen suuren joukon liittolaisia ja hyökkäsi suoraan Baardheeren kaupunkiin. Kerrotaan, että piiritys kesti päiviä, että Geledin sulttaani Yusuf Maxamedin armeijaan kuului 40 000 miestä ja että maan tasalle poltetun Baardheeren rauniot pysyivät polttamisen jäljiltä kuukauden kuumina. Jihadia tuolloin johtaneet Sherif Abdirahman ja Sherif Ibrahim menehtyivät taisteluissa ja niin jihad kuin baardheere-liikekin päättyivät.¹⁶

Baardheeren jihad oli paitsi mittelö Baardheeren kaupungin ja Geledin klaanin välillä, myös kahden erilaisen hallintomuodon törmäys. Liike ei ollut klaanipohjainen, vaan sen sisällä johtoasema saavutettiin (hengellisten)kykyjen mukaan. Liikkeellä olikin 24 vuoden aikana 5 johtajaa, jotka kaikki edustivat eri klaania. Baardheere ei edustanut klaanipohjaista hallintotapaa ja senkin takia ympäröivien klaanien oli vaikea ymmärtää liikettä. Linjasukujärjestelmä voitti taistelun poliittisesta järjestelmästä ja niinpä eurooppalaisten saapuessa somalit elivät hajallaan ja vailla yhtenäistä hallintoa, jota Baardheere oli yrittänyt teokratiansa avulla luoda.

1800-luvun loppupuoliskolla Somalian rannikolla tapahtui merkittävä ja mittava historiallinen muutos, joka tuli vaikuttamaan pitkällä tähtäimellä ja syvällisesti koko alueen historiaan. Kyseessä oli orjakauppa ja sen vaikutukset maatalouteen. 1840-luvulla Benaadirin satamista lastattiin norsunluuta, myrhaa, kumia, aromaattisia puita ja purppuran valmistusainetta. Vain reilun sukupolven jälkeen nuo eksoottiset ja kallisarvoiset etelän tuotteet olivat lähes kadonneet viennistä ja ne oli korvattu voilla, durralla, puuvillalla ja nahkoilla.¹⁷ Maataloustuotanto kasvoi Somalian rannikolla ja jokilaaksoissa kohisten ja tämän kasvun aikaansaajana oli maataloustyössä käytetty orjatyövoima. Orjat olivat edullisia ja orjatyövoiman käyttö kannattavaa. Heitä tuotiin Somaliaan etelästä ja useimmat olivat bantukansoja, joille maanviljely oli tuttu elinkeino entuudestaan.¹⁸

Poliittinen tilanne ennen eurooppalaisten ryntäystä Somaliassa oli lyhyesti seuraava: Egypti omisti Turkin perillisenä Zeilan ja Berberan kaupungit, sarven kärkeosassa vallalla oli

¹⁵ Cassanelli 1982: 137. Sheikki Cali Duure (k.1836) organisoi liikkeen sotaan. Häntä seurasivat johtajina nopeassa tahdissa taisteluissa kaatuvat Abiker Aden Dhurow (k. 1838/39), Sherif Abdirahman ja Sherif Ibrahim (kumpikin k.1843).

¹⁶ Cassanelli 1982: 138.

¹⁷ Cassanelli 1982: 161, 163, 167. Purppuraa tuotettiin Orchella-jäkälästä. Benaadirista sitä lastattiin yli 100 tonnia vuosittain.

¹⁸ Besteman 49.

Majerteen sulttaanaatti. Zanzibar hallitsi ainakin nimellisesti Benaadirin kaupunkeja ja sisämaassa Geledin klaani oli saavuttanut sotilaallisen hegemonian, eikä sille ollut haastajaa omalla alueellaan. Muu osa Somaliaa eli vailla poliittista ylivaltaa vanhojen tapojensa mukaisesti. Zeila ja Berbera olivat kuitenkin kehittäneet Brittiläisen Adenin kanssa kaupallisen riippuvuussuhteen, jossa Aden oli riippuvainen näiden kaupunkien tuomasta ravinnosta ja Zeilan ja Berberan kauppa perustui Adenin kysynnälle.¹⁹

Siirtomaaherrat ja ylpeät nomadit

Muutamassa vuodessa somalien asuttama alue jaettiin eurooppalaisten valtioiden ja Etiopian kesken viiteen osaan. Tuo jako ei kuitenkaan suoranaisesti koskettanut useimpia somaleja ja vielä silloinkin kuin rajat oli piirretty karttoihin, eivät siirtomaan asukkaat tienneet joutuneensa siirtomaan asukkaiksi. Vasta sotilaiden ja siirtomaavirkakunnan saapuessa alkoi vastarinta, joka Ranskan Djiboutia lukuun ottamatta oli alueella erittäin voimakasta.

Britannian siirtomaajärjestelmä Somalimaassa oli seurausta Egyptin poliittisesta heikkoudesta ja Sudanin Mahdi-kapinasta. Egypti oli hallinnut Somalimaan alueen kaupunkeja vuosina 1870-1884, pitänyt kaupungeissa sotilaita rauhaa takaamassa ja korjannut Berberan akveduktit toimiviksi. Kapina Sudanissa vei kuitenkin Egyptiltä niin paljon voimavaroja, että se joutui vetämään joukkonsa Somalimaasta. Syntyi valtatyhjiö ja Somalimaan klaanit pelkäsivät Etiopialaisten sotilaiden ottavan Egyptiläisten paikan. Tässä tilanteessa Britannia teki klaanikohtaisia sopimuksia, joissa se lupasi suojella somaleita Etiopiaa vastaan.²⁰ Brittiläiset konsulit ja ensimmäiset joukot saapuivat heti egyptiläisten lähdettyä. Ranskan otettua haltuunsa Djiboutin sataman suurvaltojen välille uhkasi syntyä konflikti, joka ratkaistiin piirtämällä Zeilan ja Djiboutin välille rajaviiva, joka sittemmin tuli erottamaan Djiboutia ja Somalimaata toisistaan.²¹

Pohjoisrannikolle perustettu Brittiläisen Somalimaan protektokraatti oli Britannian ulkopoliitiikkaa Punaisenmeren väylän turvaamiseksi ja Adenin aseman tukemiseksi. Britannian Somalimaan ensisijainen tarkoitus oli tuottaa ruokaa Adenille, joka ei ollut omavarainen. Tähän olisi riittänyt pienempikin protektokraatti, mutta Somalimaasta luotiin tarvittavaa isompi, jotta Ranska ei saisi laajennettua omistuksiaan Afrikan sarvessa suuremmiksi. Sopimus Berberan neuvoston vanhimman Xaaji Shirmarken kanssa syntyi vuonna 1898, jolloin Britannia sai ruoka-

¹⁹ Lewis 39, 42.

²⁰ Lewis 46. Brittiläisen vaikutuspiiriin jäivät sopimuksessa seuraavat klaanit: 'Ise, Habar Garhahis, Habar Awal, Habar Tol Ja'lo.

²¹ Lewis 49. Ranska otti Djiboutin 1885. Rajasopimus on vuodelta 1888. 'Isen klaani ja sen laidunmaat jakautuivat tuon rajaviivan vuoksi ensin kahteen vaikutuspiiriin ja sittemmin kahteen valtioon.

aitan Adanille ja neliökilometrikaupalla kituliasta kivikkoa, josta tuli Brittiläisen siirtomaajärjestelmän painajainen.²²

Vuonna 1888 Obbian sulttaani ja yksi Benaadirin mahtimiehistä, Yuusuf Cali, pyysi Italialaisilta joukoilta apua Zanzibarin hegemoniapyrkimyksiä ja lisääntyvää vallantavoittelua vastaan.²³ Seuraavana vuonna Italia painosti Zanzibarin sopimukseen, jossa sulttaanaatti luovutti vaateensa Benaadirin suhteen Italialle ja rannikko oli Italialaisnäkökulmasta heidän protektokraattinsa Obbian sulttaanin pyynnöstä ja Zanzibarin sulttaanin suostumuksella. Vielä tuolloin Italialla ei ollut mainittavaa jalansijaa maassa tai minkäänlaisia reaalisia mahdollisuuksia protektokraattinsa suojelemiseksi saati hallitsemiseksi, eikä paikallinen väestö ollut ”suojelijoihinsa” arjessaan kosketuksissa.

Tunkeutuminen sisämaahan alkoi italialaisilta vaivalloisesti. Vuonna 1896 italialainen saattue teki tutkimusmatkan kuivan kauden aikana sisämaahan, mutta Wacdaan klaanin soturit piirittivät ja tuhosivat saattueen. Tuolloin Italian armeijan kokonaisvahvuus Somaliassa oli vain 300 miestä ja eräät somalijohtajat vaativatkin italialaisten ajamista kokonaan maasta.²⁴ 1800-luvulla Italialaiset yrittivät hallita siirtomaataan kauppakomppanian avulla, mutta tämä ei ollut toimiva systeemi. Kun hallitukseen tuli sitten valloitusmielisempia miekkosia Roomassa, siirryttiin uudella vuosisadalla uudenlaiseen politiikkaan ja Italian valtio alkoi pyörittämään siirtomaata kauppakomppanioiden sijaan. Legitiimin sopimukseen nojaten alkoi kuitenkin nopea valloituspolitiikka. Varuskunta kaksinkertaistettiin tappioiden jälkeen ja kahdeksan vuoden kuluttua sotilaiden määrä kaksinkertaistettiin jälleen. Vuonna 1905 Somalia oli jo Italian siirtomaa, joskin edelleen vain eurooppalaisesta näkökulmasta. Kentällä työskentelevät siirtomaavirkamiehet ja sotilaat tiesivät, etteivät italialaiset olleet juurikaan tehneet vaikutusta somaleihin.

Somaleiden tarinoissa näkyy selvästi, miten klaanit kävivät yksi kerrallaan hedelmättömään taisteluun valkoisia vastaan saavuttaen joitain voittoja ja jättäen lukuisia lapsiaan orvoiksi. Vuotta 1907/08 kutsutaan Somaliassa dervissien vuodeksi, sillä tuolloin monet italialaisia vastaan taistelevat klaanit liittyivät Sayid Maxamad Cabdille Xasanin johtamaan dervissiliikkeeseen ja vastarinta valkoisia vastaan laajeni.²⁵

Italian Somalian ja Etiopian raja jäi kuitenkin epäselväksi, sillä kun Etiopian keisari Menelik II ja Italiaa edustanut majuri Nerazzini laativat maiden välisen rauhansopimuksen, ei

²² Laitin 70. Kun muut klaanit tajusivat mitä tapahtui, alkoi vastarinta. Muldalooben kuulusissa taistelussa 85 miehen kevyt brittiarmeija kohtasi lähes kolme tuhatta somalidervissiiä. Siirtomaasotilaat kuolivat viimeiseen mieheen.

²³ Laitin 59.

²⁴ Cassanelli 1982: 204, 207. Myöhemmin samana vuonnahan Italia kärsi Etiopialle murskatappion Adowassa.

²⁵ Cassanelli 1982: 228. 'Khamiis daraawiish'

rajalinjaa kirjattu tuohon sopimukseen vaan se piirrettiin kahteen saksalaiseen karttaan. Kumpikin kartoista katosi ja rajalinja on ollut epävakaa sopimisesta lähtien.²⁶

Dervissien vapaustaistelu

Sayid Maxamad Cabdille Xasan on Somalian historian ehkä tunnetuin hahmo, vapaustaistelija ja dervissiliikkeen johtaja, elinaikanaan Euroopassa paremmin tunnettu brittien antamalla liikanimellä hullu molla (mad mullah). Hän johti vapaustaistelua kolmea valloittajavaltaa (Britanniaa, Italiaa ja Etiopiaa) vastaan yli kahdenkymmenen vuoden ajan menestyksellä ja nostatti tuhansia somaleja kapinaan siirtomaajärjestelmää ja eurooppalaisia vastaan. Sayid Maxamad tunnetaan Somaliassa myös maan kansallisrunoilijana. Hän oli erittäin tuottelias runoilija, jonka useita runoja pidetään Somalian runouden klassikoina, joilla on historiallisen merkityksensä lisäksi myös taiteellista arvoa.

Maxamad syntyi 7.4. 1864 Wudwudin lähellä. Hän alkoi lukea koraania 7-vuotiaana ja jo kymmenen vanhana koraanikoulun opettaja otti hänet apulaisekseen. Hän sai hurskautensa ja oppinsa ansiosta sheikin (Sayid) nimikkeeseen jo 19-vuotiaana. Sheikkinä Maxamad Cabdille matkusteli Somaliassa opettaen koraania ja puhuen moskeijoissa. Kolmikymmenvuotiaana hän teki pyhiinvaellusmatkan Mekkaan ja opiskeli Arabiassa, jossa hän omaksui Ahmadiyalaisjärjestön näkemykset islamista.²⁷

Palattuaan kotimaahansa Maxamad Cabdille Xasan alkoi kirjoittaa eurooppalaisvastaisia runoja. Hän alkoi myös keräämään varastoon keihäitä ja nuolia. Perimätiedon mukaan hänen patriottisuutensa oli leimahtanut, kun hän oli tavannut katolisen lähetysaseman lähellä joukon poikia ja kysynyt näiden klaania. Pojat olivat vastanneet olevansa ”isien perhettä”, eli kristittyjä. Cabdille Xasan säikähti kolonisoijien aikomusta tukahduttaa Islam. Olipa kasku totta tai ei, niin vuonna 1899 hän kutsui oman klaaninsa Dulbahanten aseisiin ja tuolloin hänellä oli tukeaan 3000 miestä. Vielä saman vuoden aikana Habar Yunis ja Habar Tol Ja’lo liittyivät klaaneina Cabdille Xasanin tukijoiksi ja hänen armeijansa oli viidentuhannen miehen suuruinen. Seuraavana vuonna dervisseinä tunnetut Cabdille Xasanin johtamat uskonsoturit ja vapaustaistelijat aloittivat sotansa ryöstämällä Etiopialisen Jigjigan kaupungin.²⁸

Taistelut kestivät kaksikymmentä vuotta, välillä aselevoksi laantuen ja välillä kiihkeinä. Ensimmäisen maailmansodan aikana Saksa avusti taistelevia dervissejä lähettämällä

²⁶ Kettunen & co 14.

²⁷ Lewis 65

²⁸ Lewis 71.

näille panoksia ja asemekaanikon korjaamaan ja huoltamaan kiväärejä, jotta dervissit olisivat sitoneet vieläkin suuremman osan brittijoukoista taisteluihin Afrikkaan.

Lopulta Britannia aloitti massiivisen operaation Cabdille Xasanin metsästämiseksi. Ensimmäistä kertaa historiassa lentokoneita käytettiin Afrikassa sota-aseina kun Britit pommittivat dervissien tukikohtia ja joukkoja. Joulukuussa 1920 pitkäaikainen sota päättyi Cabdille Xasanin menehdyttyä pakomatallaan malariaan.²⁹

Klaanien välinen sotiminen oli siirtomaakauden pyörteissä yleistä. Italian vaikutusalueella elänyt Biimaalin klaani on somalien parissa tunnettu siitä, että klaaniin on aina liittynyt voimakas uskonnollisuus ja sotaisuus. Eurooppalaisten tultua maahan Biimaalin klaani liittoutui Sayid Maxamad Cabdille Xasanin kanssa yhteiseen rintamaan. Italialaiset eivät kuitenkaan hyökänneet suoraan Biimaal-klaania vastaan, vaan varustivat Biimaalien perinteisen kilpaklaanin ja vihamiehet Geledit tuliasein ja antoivat poliittista ja taloudellista tukea Geledin sulttaanille Cismaan Axmed Yusufille.³⁰

Vuonna 1925 Italian siirtomaa laajeni kun Britannia luovutti Keniaan kuuluneen (mutta yli 95 prosenttisesti Somaleiden asuttaman) Jubamaan Italialle. Italialaisten toimet Somaliassa olivat kuitenkin vähäisiä ennen fasistihallinnon kautta. Eritrea oli Italian ensisijainen siirtomaa ja vielä vuonna 1934 vain 126 somalia opiskeli Mogadishussa italialaisissa kouluissa.³¹

Italian hallitus suunnitteli Somaliastaan Italian Amerikkaa, trooppista ihmemaata, jonne hallitus saisi käännettyä Italiasta muuttavien emigranttien virran. Toinen pyrkimys oli yritys saada siirtomaa tuottamaan ja näissä kokeiluissa banaani osoittautui Somalian oloihin ihanteelliseksi. Italian toimesta maahan rakennettiin paljon suuria ja keskisuuria banaanitiloja. Banaanin viennistä Italiaan tulikin 60-luvulta lähtien yksi Somalian tärkeimmistä vientituotteista. Valtaosa Somalian banaanintuotannosta (70-85%) meni vientiin ja loppu päätyi paikalliseen kulutukseen. Banaanista kasvoi pian Somalian tärkein vientikasvi ja kolmanneksi tärkein vientiartikkeli.³²

Maailmansodasta huoltohallintoon

Toista maailmansotaa käytiin myös jaetussa Somaliassa. Italia miehitti koko Brittiläisen alueen vuonna 1940, mutta Ison-Britannian vastahyökkäys valtasi sen seuraavana vuonna takaisin ja

²⁹ Lewis 80.

³⁰ Laitin 62.

³¹ Laitin 64-65.

³² Ibrahim 1-2. Vuosina 1970-72 Somalia oli Afrikan toiseksi suurin banaaninviejä, muutenkin maa kuului Afrikan viiden suurimman viejämaan joukkoon.

Britannian joukot valloittivat samalla koko Italian Somalian. Somaleita taisteli kummassakin joukossa, mutta enimmäkseen Italian riveissä, joissa palveli 40000 somalisotilasta.³³ Sota oli tuhoisa erityisesti fasistihallituksen rakentamille teille ja siinä tuhoutui kokonaan italialaisten rakentama rautatie.³⁴ Aineelliset vahingot olivat muutenkin mittavat ja Brittihallinto piti koko maata löyhässä otteessaan vuoteen 1950 asti ilman suurempia resursseja tai kokeneita virkamiehiä. Viljelystiloista 4% oli sodan jälkeen viljeltyinä ja siirtomaajärjestelmän työllistämistä somaleista töissä oli 6%. Maailmansota ei kestänyt pitkään Afrikan sarvessa, mutta jälleenrakentaminen kesti sitäkin kauemmin.

Italian Somalia pysyi Ison-Britannian miehittämänä sodan jälkeen ja sen kohtalo alistettiin YK:n päätettäväksi. 1.4.1950 YK päätti antaa koko Italialle kuuluneen siirtomaan Italian huoltohallintoalueeksi kymmeneksi vuodeksi, minkä jälkeen Somalia olisi valmis itsenäistymään.

Maailmansodan aikana syntyi Somalian historian merkittävin poliittinen liike, Somalian nuorisoliitto SYL (Somali Youth League), jonka merkitys maassa oli niin tärkeä, että sana liitto tunnetaan yleisesti SYLin synonyyminä. liitto perustettiin 13.5.1943 Somali Youth Club nimisenä. Klubissa oli 13 sisäjäsentä, jotka allekirjoittivat perustamisasiakirjan. Klubilla, vuodesta 1947 Somalian nuorisoliitolla, oli nelikohtainen ohjelma. tarkoitus oli:

1. yhdistää kaikki somalit
2. Kouluttaa somaleja modernin sivilisaation tarpeisiin
3. Puollustaa somalien oikeuksia
4. Kehittää somalian kieltä ja levittää osmaniya-kirjainmerkkien käyttöä.³⁵

Huoltohallinnon tehtävänä oli rakentaa Somaliasta omillaan toimiva valtio ja somalien omaa hallintoa edustanut alueellinen neuvosto muutettiin lakiasäätäväksi kokoukseksi vuonna 1956. Huoltohallinto säilytti veto-oikeuden ja kymmenen kokouksen seitsemästäkymmenestä paikasta määrättiin siirtolaisvähemmistöille. Vaaleissa äänioikeus oli miehillä ja ehdokkailta edellytettiin kirjallista kielitaitoa joko arabiassa tai italiassa. SYL voitti paikoista 43 ja loput 17 jakaantuivat kolmelle muulle ryhmälle.³⁶ Puoluekenttä alkoi hahmottua ja sen hahmottuminen noudatti Somalian klaaniperhejakoa. Yksinkertaistettuna suurin oppositiopuolue HDMS sai kannatuksensa Digilin ja Rahanweyn maanviljelijäklaaniperheiltä ja SYL Daaroodilta, Hawiyalta ja Diriltä.³⁷

³³ Lewis 111.

³⁴ Kettunen & co 16.

³⁵ Lewis 123.

³⁶ Lewis 145-146. Paikoista oli varattu 4 italialaisille, 4 arabeille, 1 intialaisille ja 1 pakistanilaisille. Somalian omat vähemmistöt (goshat) eivät tietenkään saaneet yhtään paikkaa.

³⁷ Lewis 147. HDMS sai 13 paikkaa seitsemästäkymmenestä. Issaq-klaaniperhe asui miltei tyystin Brittiläisessä Somalimaassa, mikä selittää sen, etteivät Issaqit olleet edustettuina.

Somalimaa pysyi samaan aikaan Britannian siirtomaana, eikä sille ollut luvattu päivämäärää tai vuosilukua itsenäistymiselle. Yhteistyö Somalimaan ja Somalian välillä oli suhteellisen vähäistä, eikä Britannian hallitus ollut suuressa määrin kiinnostunut alueen kehittämisestä. Ainoastaan koulutussektorilla maahan panostettiin ja kymmenen vuoden kuluessa Somalimaahan avattiin lukuisia uusia kouluja.³⁸

Britannia tulehdutti välinsä siirtomaahansa vuonna 1954 kun se veti maailmansodan aikaan Hawdiin jättämät joukkonsa pois ja alue jäi Etiopian kontrolliin. Hawd oli vuosisatoja ollut monien Somalimaan klaanien perinteistä laidunmaata. Poliittisesti aktiivit Somalimaan somalit alkoivat SYLin tuella vaatia kahta päämäärää: Hawdin palauttamista somaleille ja itsenäisyyttä Brittivallasta.³⁹

Lähteet

Aman, somalityön tarina. Toim. Virginia Lee Barnes & Janice Boddy. Engl. Alkuteos Aman 1994 (Alfred A. Knopf, Canada & Licht & Licht Agency, Denmark) Suom. Riikka Toivonen, WSOY, Juva, 1996.

Besteman, Catherine: *Unraveling Somalia. Race, Violence and the Legacy of Slavery*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1999.

Cassanelli, Lee V: *The Shaping of Somali Society. Reconstructing the History of a Pastoral People, 1600-1900*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1982.

Cassanelli, Lee V: "Somali Land Resource Issues in Historical Perspective". Teoksessa *Learning from Somalia. The Lessons of Armed Humanitarian Intervention*. Edited by Walter Clarke & Jeffrey Herbst. Westview Press, Boulder, Colorado, 1997.

Cerulli, E: "Ethiopia's relations with the Muslim world". Teoksessa *Unesco General History of Africa IV: Africa from the Twelfth to the Sixteenth Century*, 1984

³⁸ Lewis 149. Kauppaoppilaitos Hargeisaa, maanviljelyoppilaitos Boramaan, Buraon tyttökoulu ja lukio olivat 50-luvun uutuuksia Somalimaassa.

³⁹ Lewis 151.

Ibrahim, Ali Mohammed: Dutch and the Finnish market for bananas from Somalia. Market research report 9/1978. The Helsinki School of Economics.

Kassim, Amino Mohammed: Musliminainen oikeudet ja hänen roolinsa yhteiskunnassa. 1999.

Kettunen, Ari & Laatu, Riikka & Yli-Paunu, Jaana: Somalia, maakatsaus. Kehitysmaantieteellisen yhdistyksen toimitteita 12. Helsinki 1984.

Laitin, David: Politics, Language, and Thought The Somali Experience. The University of Chicago Press, Chicago, 1977.

Laitin, David & Samatar, Said: Somalia. Nation in Search of a State. Westview Press, Boulder, Colorado, USA, 1987.

Lewis, I.M: A Modern History of Somalia. Nation and State in the Horn of Africa. First edition 1965, current 1988 (updated & expanded). Westview Press, Boulder, Colorado, USA 1988.

Serkkola, Ari: Somalia. Taival suvun ja valtion varjossa. VAPK-Kustannus, Helsinki, 1992.

Yearbook of International Trade Statistics 1970-1982. United Nations, New York. Viitteissä lyhennettynä **YITS**. Tilasto vuodesta 1983 alkaen nimellä International Trade Statistics Yearbook / Annuaire Statistique du Commerce International. United Nations, New York. 1983-1999. Viitteissä lyhennettynä **ITSY**.